

Dodatek literacki „DZIENNIKA POLSKIEGO”.

Tegoroczny Salon.

Paryż w czerwcu 1890.

Salon tegoroczny na polach elizejskich robi o wiele słabsze wrażenie, niż w latach poprzednich. W znacznej części przyczyną tego niekorzystnego objawu jest zeszłoroczna wystawa, skutkiem której wysiliła się do najwyższego stopnia produkcja artystyczna. Obecnie znajdujemy się w dobie zupełnej reakcji.

Gdyby komitet decydujący o przyjęciu obrazu na wystawę wyrokował tak surowo, jakby nato zdawał się wskazywać i międzynarodowy charakter salonu i jego artystyczne znaczenie, wówczas co najwyżej dwie sale starego pałacu wystawy wystarczyłyby na pomieszczenie wszystkich tych okazów, które w rzeczywistości na to zasługiwały. Na 2.500 obrazów tu wywieszonych zaledwo pięćset warto bliżej oglądać, pozostałe dwa tysiące zdolne są wzbudzić w widzu co najwyżej uśmiech politowania, lub szyderstwa. A jednak obrazy, które tu oglądamy, zostały przez komitet wybrane z ogólnej liczby 9.000 nadesłanych płócien, jako najlepsze. Jakaż wartość muszą mieć dopiero kompozycje odrzucone?

Zwiedzenie salonu jest wielce uciążliwym. W roku 1854 pałac przemysłowy przy polach elizejskich wystarczał na pomieszczenie wystawy ogólnowiatowej. Dziś zaledwo może w sobie pomieścić coroczną wystawę obrazów. Ściany w salach i w galeriach od podłogi po sam sufit pokryte są obrazami, ściśle skupionymi obok siebie, bez żadnego systemu i racjonalnego podziału. Płótna, które z powodu swego tematu, albo też lichoty wymagały, by je pomieszczono wysoko, uzyskały jak najlepsze pomieszczenie, *sur la ligne*. Natomiast wiele kompozycji udat-

nych w całym tego słowa znaczeniu, a w szczególności krajobrazy wymagające nieodzownie takiej pozycji wobec widza, w jakiej je tworzył artysta, zawieszono pod samym pułapem. Trudzi to niezmiernie publiczność, zniewoloną do nieustannego zadzierania głowy, stawania na palcach i t. d., a zarazem psuje przeważną część illuzji. Dalszą reformą, konieczną w urzędzeniu wystawy, byłoby umieszczenie obrazów jednego pędzla w łącznej grupie, podczas gdy obecnie dzieła jednego i tego samego artysty są rozprószone po wszystkich salach i krużgankach. Miniatury kształt liczby porządkowej obrazu oraz zupełny brak nazwiska jego twórcy na ramie lub pod ramą utrudnia też niepomierne orjentowanie się wśród salonu.

Mimo tych niedogodności i mnóstwa mienot, jakimi natłoczono ściany salonu, przynajmniej należy, że Francja pozostanie i nadal przodowniczką w dziedzinie sztuk pięknych. Dawna *Salle d'honneur*, łącząca w sobie najcenniejsze dzieła każdego salonu, przestała już istnieć, kompozycje mistrzów tej miary co Bonnat, Harpignie, Gerome, rozdzielono w rozmaitych salach, gdzie z trudnością można je odnaleźć. Tem większym jest jednak zadowolenie po dokonaniem odkrycia. Taki portret Carnota, malowany przez Bonnata, jest bez wątpienia najcenniejszą kompozycją mistrza. Wielkim powodzeniem cieszy się również portret księżniczki S. . . pędzla Munkaczego. Obok tych dwóch znanych w świecie sztuki nazwisk z przyjemnością przychodzi nam wymienić nazwisko naszej rodaczki panny Anny Bilińskiej, której portret przedstawiający jednego z tutejszych rzeźbiarzy zwraca na siebie ogólną uwagę. Prawda nadzwyczajna i zdumiewająca technika cechują pracę artystki, która jest uczennicą Roberta Fleury'ego i Bouguerau.

Nadzwyczaj liczne i świetnie wykonane są obrazy przedstawiające kwiaty, które obecnie po dwudziestoletniej przerwie znów weszły w modę. *Chrysanthemum*, święty kwiat Japończyków, znajdujemy co najmniej w dwudziestu reprodukcjach. George Janin przoduje w tym dziale z swą kompozycją p. t. Kam-lie i Tulipany.

Niemniej pokazną jest liczba krajobrazów, wśród których powszechną uwagę zwracają Leon Richet (Partya lasku Fontaineblau), Jaquin (Jesień) i Quignon, którego „Żniwo” zakupiono dla jednej z galerii rządowych. Na licznych obrazach z tego zakresu sztuki przebija się aż do znudzenia tendencja naśladownicza sposobu malowania Milleta. Przed dwoma laty niktby o czemś podobnym nie pomyślał. Od czasu jednak jak „Angeles” zapoznanego mistrza sprzedany został za 600.000 franków, rzucił się cały legion artystów do malowania sielskich pejzaży z pastuszkami i z trzodami. I to się nazywa twórczością! Ten brak pomysłowości przebija się naturalnie w licznych utworach drugorzędnych farbochłapów. W roku zszłym był tu Buffalo-Bill i dlatego na każdym kroku spotykasz w salonie malowane i rzeźbione postacie czerwonoskórych. Na ostatniej wystawie interesowano się Japonią i Anamitami, pełno więc w salonie japońszczyzny, wśród której wyróżnia się tylko jedna, jedyna alegorya pędzla Luizy Abbemy, przyjaciółki Sary Bernard.

W ogóle sztuka tegoczesna i artyści zniewoleni są do stosowania się do mody chwilowej, jeżeli chcą liczyć na powodzenie. Reguła powyższa nie stosuje się do talentów tej miary co Gabriel, które nie troszcząc się o salon, o medale i o tuzinkową krytykę zwykły tworzyć samodzielnie. Widać to z ostatniego jego płótna, które przedstawia pociąg kolejowy będący w ruchu na grobli.

Gabriel jest francuzem, jakkolwiek urodził się w Amsterdamie i długi czas przebywał w Belgii W Scheveningen, w tem *buen retiro* malarzy holenderskich urządził sobie w ostatnich czasach pracownię, w której nie troszcząc się zupełnie o cały świat, tworzy bezustannie mistrzowskie swe dzieła. A jednak ten sam Gabriel, którego dzieła wiszą dziś na honorowym miejscu w muzeach i w galeryach, odsądzony został w początkach swego zawodu od wszelkich zdolności. Ojciec jego, znany rzeźwiarz, zwątpiwszy w zdolności synowskie, oddał go na naukę do stolarza. Ale młody chłopak i w tem rzemiośle okazał się niezdarą. Następnie widzimy go u malarza B. C. Koekocka jako ucznia. I ten nie wróżył mu żadnej przyszłości. Począł więc uczyć się sam i w ten sposób powstał wielki dziś Paweł Józef Gabriel. Uznanie, acz w późnym wieku zdobyte, stało się jego udziałem.

Wielu młodych artystów usiłuje zwrócić na siebie uwagę płótnami olbrzymich rozmiarów, na których traktują tematy sensacyjne: morderstwa, sceny z rzeźni, nagie kobiety. Nikt tego nie kupuje, gdyż w domu prywatnym obraz tego rodzaju byłby wręcz nie możliwym dla swej treści i rozmiarów, żadna zaś galerya nie przyjęłaby takiego obrazu nawet za darmo. Słusznie więc ktoś zauważył, że jedyny możliwy użytek z tych płócien mogłoby zrobić rybacy, sporządzając z nich żagle do swych łodzi.

Wśród batalistów największe uznanie pozyskał obraz Edwarda Detaille'a *En Batterie* przedstawiający zajeżdżającą na pozycję baterję konnej artylleryi. Na wzmiankę zasługują również kompozycje Hyon'a („Między Eylan a Frydlandem“) i Armanda Dumaresque'a (*En Campagne*).

Z reszty dzieł wypada wymienić prześliczny portret, wyszły z pracowni Almy Tademy i wielki obraz Benjamina Constanta przedstawiający Bethowena komponującego przy świetle księżycy.

W ogóle salon tegoroczny obok 1000 rysunków, akwarel i kartonów liczy 2480 obrazów olejnych, na które przypada czterdzieści medali pierwszej, drugiej, i trzeciej klasy. Na szczęście

jury ma prawo decydowania o stosunku medali tych trzech klasy. Dzięki tej okoliczności nie znajdzie się w kłopotcie obdarzania kogokolwiek medalem pierwszej klasy. O *Prix d'honneur* niema co mówić, gdyż w tegorocznym salonie nie zostanie nikomu przyznana.

N U D Y.

Podobno ludziom inteligentnym nudzić się nie wolno...

Każdy bowiem inteligentny człowiek znajdując w duszy własnej skarb tak nieprzebrany, że z towarzysza najnudniejszego i z laleczki najbardziej płytkiej wyciągać powinien korzyść, albo przynajmniej zajęcie dla umysłu.

Dobrze jednak byłoby odgadnąć, coby zrobił bezdennej wiedzy filozof, uczony badacz sanskrytu głęboki psycholog, lub astronom, świąty nieznane mierzący, gdyby każdemu z nich wysłuchać kazano np. nudnej i źle granej pięcioaktowej sztuki w teatrze, albo kiwać się pobożnie na siedmio-kwadransowej prelekcji, lub nareszcie, gdyby go na kilka godzin zamknięto w salonie, gdzie prócz sztywności, banalnego konwenansu i filizanki herbaty, pokrzepić niema czem ani ciała wątłego, ani do szerszych horyzontów wrywającego się ducha...

Nie, nie, panowie uczeni... i wy dobre panie o niebieskiej pończoszcze, na uczoność pozujące!... i nudy są siłą, od której czasami ochronić nie zdoła ani uczoność, ani filozofja...

Plaga ta jest nabytkiem cywilizacji.

Patryarchowie biblijni i pełni ewangelicznej prostoty pasterze, pewnie się nie nudzili; dopiero przesył, zbytek, szyk i konwenans zrodziły spleen, apatję i wiele innych przypadłości, których matką nie jest kto inny, jak prozaiczna nuda.

Mężczyzna z nudów popełnić gotów zbrodnię; kobieta upaść może...

Bywały podobno wypadki takie, a nawet mówią złośliwi, że i dotąd jeszcze bywają...

...Już w przedpokoju spotkałam dwóch najnudniejszych panów; jakich spotkać można.

Pierwszy był podstarzały, siwiejący młodzieniec — *chic*, z naturalną tonsurą na tyle głowy, którą pomimo nadludzkich starań przykryć nie może. Kto go zna bliżej, niech mu poradzi, żeby sobie sprawił pół-peruczkę. Przestałby tym sposobem męczyć bez litości swą prawą dłoń, którą nieustannie od lewego ucha ku prawemu włoski przegarnia — zawsze bez skutku.

Chciał mi pomódz w zdjęciu futra; zanim jednak zdążył, przydeptał mi tren, tak, że uczułam lekkie prucie w fałdach sukni; lokaj tymczasem już futro powiesił na właściwym miejscu.

— *Pardon!* — rzekł łysy adonis, i chcąc naprawić, bąknął coś o *charmente toilette*, czego już nie słyszałam, bo drugi pan o całkiem szarej twarzy zaczął mnie tkliwie wypytywać o zdrowie moje, moich dzieci, matki, ciotek, wujów — słowem tych wszystkich, których znał trochę więcej niż z widzenia.

Pod tem czarującym wrażeniem weszłam do salonu...

Salon ten, nie brzydki zresztą, znam od czasu, kiedy w świat weszła, a zatem od lat... mniejsza o to, od ilu; dość że prócz kilku bibelotów, nic się tu nie zmieniło. Ten sam ładny dywan perski, te same meble ciemno-wisniowe ze szlakiem przez środek, haftowanym jedwabiem *en relief*, mnóstwo kwiatów, z których pod trzema oknami zrobiono formalne klomby, dużo ładnych porcelan, kilka cennych bronzów i śliczny zegar *Louis XVI*, szkoda, że nie na odpowiedniej konsoli. Kandelabr także mi się nie podoba. W stylu *empire* z jakimiś dodatkami, których pochodzenia nie rozumiem, kłóci się z resztą otoczenia. W ogóle nudzi mnie styl *empire*. Spowszedniał, a przytem za dużo ma złościści i ten fałszywy odbłysek staro-rzymskiego cesarstwa, z którym w gruncie nie ma wspólnego.

Na ścianie sześć dużych, nudnych obrazów, o których kilkakrotnie słyszałam zapewnienie, że są „staro-flamandzkiej szkoły“. Nie a nie w to nie wierzę... Stare, brzydkie obraziska i basta!

Czy znacie państwo tę amatorską manję kolekcjonizmu konieczną „starych“ obrazów, na czem tak samo schwycić się można, jak ów aka

demik Daudeta na niby starych dokumentach, sztucznie przydymionych...

...Gospodyni domu przywitała mnie tuż przy progu. Nie młoda już, ale bardzo dystygowana. Miała suknię *olive*; znam tę suknię z ostatniego balu w ratuszu; tylko stanik inny pod szyję i kwiaty pasowe zamiast różowych... Uśmiechnęła się do mnie uprzejmie, ale ten uśmiech nie zasłonił niespokojnego i jakby wystraszonego wyrazu ócz; znam ten wzrok zresztą sama z doświadczenia, a jest on charakterystycznym u wszystkich prawie gospodyń, w poście mianowicie. Zdaje on się mówić: — Boże! czy tylko nie będzie zbyt nudno...

Odpowiedziałam podobnym uśmiechem jakby mówiąc: Nie bój się pani, będzie nudno...

Może zrozumiała, bo odwróciła się nagle do owych dwóch panów, którzy ze mną weszli i wyrzekła machinalnie jakieś stereotypowe powitanie...

Już około dwudziestu osób było w salonie, na przyległym buduaru na lewo zauważyłam również jakieś szepty. *Fumoir* męski na prawo także zaczynał się zaludniać... Zawahałam się chwilę, w którą stronę się udać... Bardzo młody człowiek, bardzo ładnie uczesany, krewny domu, a więc mający sobie za obowiązek ożywiać towarzystwo, przysunął się do mnie i rzekł z miną tajemniczą:

— Była pani na Mierzwińskim?

— Byłam...

— Jaki piękny głos!...

— Piękny...

Pauza.

— Pani bawi się w poście?

— Tak sobie...

Jakoś nie szło nam dalej. Więc uważał za stosowne uśmiechnąć się. Potem wyrzekłszy nagle „*pardon*“, szybko z zaferowaną miną, jakby miał najpilniejszy interes, odszedł w drugi koniec salonu, zapewne dalej „ożywiać“.

Podeszłam kilka kroków, aby się przywitać z niemłoda już, ale prensjonalną hrabiną X...

Obok niej siedziała młodzianka jej córeczka, nie brzydka, ale z wyrazem jakiejś sztucznej naiwności, w którą nie chce się wierzyć. W tym

wieku można być naturalnie naiwną... Z cudownym grymasem powiedziała mi hrabina od razu milion komplementów: że wyglądam prześlicznie, mam tualetę prześliczną i zapytała, co robią moje prześliczne dzieci, których nigdy nie widziała.

— Zdrowe.

Ta dobra wiadomość ucieszyła ją tak bez miary, jak gdyby co najmniej na spółkę ze mną była ich matką; prosiła się obok siebie i rzekła po chwili:

— Widziałam panią na koncercie Mierzwińskiego... jaki śliczny głos...

— Śliczny...

— Pani bawi się w poście?

— Rozmaicie...

Córeczka wtrąciła naiwnie:

— *Quelle charmante soirée!*

— *Charmante...*

...Hrabina nachyliła się do ucha i zaczęła mi opowiadać jakąś odwieczną plotkę. Zauważyłam przytem, że ma szyję niemilosierne pomarszczoną i żółtą, podmalowane oczy, ale na szyi ładne szmaragdy. Znam je... Wiem, skąd pochodzą, kiedy kupione i przy jakiej okazji... Najładniejsza z tego agrafa w staro-francuskiej ażurowej oprawie z dużym szmaragdem, na którym wyryte słowo: *fidelité*... Czy piękne to słowo znajduje się na właściwym miejscu? Złośliwe języki twierdzą, że niezupełnie na właściwym... Mniejsza o to...

Bardzo gruby i bardzo łysy pan wkroczył właśnie do salonu i wprost udał się do mej sąsiadki. Rozmawiali półgłosem... On bardzo poważnie, ona bardzo czule o bardzo banalnych rzeczach, które wszystkie znam na pamięć...

Korzystając z chwili wolnej od „zabawy“, rozglądałam się po salonie. Mnóstwo lamp, każda z dużym, modnym dziś abażurem, do spódniczki podobnym i setki świec, każda również ocieniona maleńkim abażurkiem, co wszystko daje światło miłe i łagodne, chociaż jasne. Ostrzegam jednak praktyczne gospodynie, że ten rodzaj oświetlenia wymaga co najmniej podwójnej liczby świateł... Przytem zdradzę tajemnicę, że przy takim świetle kobiety nieco już przekwitłe wydają się

młodszej i świeżej; namiętnie więc lubią abażury, przedewszystkiem ciemne...

Towarzystwo już dawno było w komplecie. Ten i ów maroder wchodził jeszcze czasami i waet, obejrawszy się w około, znikał za drzwiami *fumoiru*. Powietrze było ciężkie; chwilami robiło się zupełnie cicho: wtedy gospodyni miała wyraz prawie rozpaczliwy...

Kilku jeszcze panów zapytało mnie o koncert, jak post spędzam; kilka pań opowiadało o marżach projektowanych, niedoszłych lub przewidywanych...

Nareszcie zrobił się rumor. Kolacja... Bardzo gruby i bardzo łysy pan schwycił mnie w przejściu gwałtownie pod ramię i poprowadził do sali jadalnej... Uważałam, że przy bocznych stolikach było może trochę weselej; czasami gwarano. Przy naszym nie było wesoło... Stół duży, światła potoki, kwiatów otchłań; kolacja długa, wystawna, pretensjonalna...

Mój pulchny sąsiad, biorąc na talerz ogromną porcję faszerowanego indyka, opowiadał mi długo, jakiego jadł prosiaka, także faszerowanego, co należy czynić, aby takie prosię było ideałem, gdzie je spożywał, jak mu posłużyło i czy umiem d, sponować podobne.

Słuchałam z całym skupieniem ducha...

Traktat o prosięciu skończył się nareszcie... grobowe milczenie...

Mimowoli zwróciłam wzrok na lewo. Siedział tam młodzianek, bezwasy, krępy blondynek z nader uroczystym wyrazem twarzy i okularami na nosie. Znałam go z opinii. Ojcowie przytaczali go na wzór synom, matki ze łzami mówiły o nim do córek, a wszyscy przesadzali się w pochwałach, że taki młody, a już taki poważny, że rokuje wielkie nadzieje, że takich młodzieńców wcale już niema — i wiele innych precudownych rzeczy... Tymczasem modelowy młodzieniaszek jadł pilnie lody, potem ciastko, potem znów lody z ciastkiem — ale wszystko to czynił z nadzwyczajną powagą i namaszczeniem. Kiedy już się zadowolnił, raczył dotknąć ustami kieliszka wina, otarł gołe wargi, potem zwrócił się nagle do mnie i od razu wystrzelił:

— Jaki realizm uważa szanowna pani za

głębszy psychologicznie: czy Zoli w „Germinalu“, czy Dautera w „Safonie“?

Skamieniałam!.. Oprzytomniawszy po uderzeniu gremu mądrości, odrzekłam również seryo:

— Szanowny panie! Na tak szerokie zagadnienie, przygotowaną nie jestem. Jeśli jednak pojutrze, pomiędzy czwartą a szóstą zechce się szanowny pan posfatygować do mnie, to spróbuję chociaż w części wyłuszczyć moje poglądy, zapewne niedokładne i niewyczerpujące tak głębię bokiego tematu.

— W takim razie, pozwoli szanowna pani, że ja sam (słowo „ja sam“ wymawiał, jak Ludwik XIV-ty) spróbuję choć w krótkości..

Na szczęście wszyscy wstali. Koniec kolacji. Oddechnęłam; można jechać do domu. Zdażyłam zaledwie zawiązać sobie prędko węzełek przy chustce, aby pojutrze pomiędzy czwartą a szóstą nie być w domu i po dziesięciu minutach siedziałam już w karetce.

Wracając, myślałam sobie: wątpliwą tezę o tem, że ludzie inteligentni nudzić się nie powinni nigdy, zamodyfikować... Nie powinni się nudzić ale tylko w samotności. Pomiedzy bliźniimi niepodobna się czasem od klęski tej obronić..

A jednak jutro pojedę na wieczór..

Pojutrze także... I. Z. K.

Z niw życia.

Egoistki są właściwie najlepszymi kobietami w świecie: nie mogą nikomu nie odmówić, zaczynają zaś od tego przedewszystkiem od siebie.

Kobiety bywają zazwyczaj dość próżne, znajdują się pomiędzy niemi jednak i wyjątki, które są... bardzo próżne.

Kobiety naba są mężczyznom rozsądek, a same nie umiają dać sobie z nim rady.

Kobieta przebacza częstokroć błędy swym rywalkom, nie przebaczy im jednak nigdy ich zalet.

Gdy kobiecie nie wystarcza miłość, pomaga ona sobie nienawiścią.

Jeżeli kobiety są kwiatami, to najczęściej spotkać wśród nich można stokrutki, po których wół depce i które osieł objada.

Kobieta nie jest bynajmniej zagadką, jak głoszą; ten jej tylko nie rozumie, kto ślizga się po powierzchni uczuć z obawy, aby nie utonął w głębi serca.

Im więcej o kimś kobieta mówi, tem mniej o nim myśli. Myśl jej bowiem jest, jak czara: gdy się z niej słowa wyleją, zostaje próżna.

Nawet to, co u mężczyzn nazwalibyśmy poziomem, wydaje się nieraz u kobiety wzniosłością. Kobieta ma tyle wdzięku, że nawet cezurując pończoszkę, w zachwyt wprawić może.

As Coeur.

KWIATY.

(Z cyklu „Młode małżeństwo“).

Na oknach, stolikach, w koszyku

Doniczek przeróżnych bez liku

Ze wszystkich powita cię stron;

Tu zieleni, tam kwiaty znów świeże —

Któż troszczy się o nie, kto strzeże

Tej rzeszy? Pan domu! Tak, o!!

— „Żywota ci drogę, aniele,

Kwiatami, przyrzekał, wysięle.“

Dotrzymał sumiennie swych słów;

Zbyt wiernie dotrzymał ich prawie...

Codziennie też pani w obawie,

By ogród nie zwiększył się znów.

I tak już — nielada tyrania! —

Przystępu uparcie zabran a

Falanga wzdłuż okna i wszerz;

Marszałkiem tam fikus jest gruby,

Zbrojmistrze: dwie tęgie aukuby

I kaktus, kolący jak jeź.

Zaszczytne piastują też stopnie;

Coleus, czerwony okropnie;

Mróż, srebrny od głowy do stóp;

Szkariety, noszące patre, duże

Czapeczki; w bogatym mundurze

Begonie; klon, blade jak trup.

Odnacza lobelji krzewiny,

Jak strzelców, wzrost niski, strój siny;

Bez rangi rezezy mdłe są,

Werbenty i floksy prostacze;

A fuksje — jak w wojsku trębacz

W swe rogi szkarłatne wciąż dmą.

Co wieczór po kawie przeziera

Szeregi pan domu... Lśni szesera

Uciecha z ócz jego i z lic;

— „Patrz, Musiu, pęd nowy, kwiat nowy“.

Podnieć ją temi chce słowy,

A pani? Nie wzrusza się nie!

Kwiatuszki i ona też kocha,

Jednakże roztropniej rzecz trocha

Traktuje, nie wtórzy więc mn..

Bo po co znów taka przesada?

— „Zazdrościć im będę, powiada,

Nie lepiej przyjsz do mnie, przyjsz tu?“

W lot żonkoś pokorny już przy niej..

— „Wyrzuty mi pani ma czyni?

Niewdzięczna! Wiesz, czemu tak rad

Twój władca — kwicistej ziół rzeszy?

Bo z kwiatów — to właśnie go cieszy —

Ty jesteś najmilszy mój kwiat.

„I innych też przyczyn nie zbywa..

Ta róża, co płonie wstydliva,

Jest dla mnie obrazem twych ust:

W lobelji lśnią modre twe oczy,

Gdzie śnieżny zaś kwiat się roztoczy,

Tam, zda mi się, widzę twój biust“.

-- „Szkaradny! przerywa mu drżąca

I niby go z lekka odtrąca,

Gdy zbrodniarz już objął ją w pół..

„Powtarzasz, co nuca poeci“.

On szepeze: — „Leez któryż z muz dzieci

Zarówno głęboko to czuł?“

St. Ross.